
Wojciech Góralski

**WYKLUCZENIE *BONUM SACRAMENTI*
(KAN. 1101 § 2 KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO
Z 1983 ROKU) W WYROKU C. BENEDETTO TUZIA
(BISKUP ORVIETO-TODI)
Z 16 MAJA 2016 ROKU W PROCESIE SKRÓCONYM**

Mając na uwadze troskę o dobro duchowe, w szczególności o zbawienie, małżonków związanych małżeństwem kanonicznym, którzy następnie rozwiedli się i żyją w nowych związkach (tzw. nieregularnych), i którzy pragną uregulować swój status cywilny na forum kościelnym albo już złożyli w sądzie kościelnym odpowiedni w tym celu wniosek, papież Franciszek dokonał reformy procesu małżeńskiego. Wydane przezeń 15 sierpnia 2015 r. motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* dla Kościoła Łacińskiego oraz motu proprio *Mitis et misericors Iesus* dla Kościołów Wschodnich, obydwie opublikowane 8 września 2015 r.¹, wprowadziły do dotychczasowego ustawodawstwa kościelnego w przedmiocie procesu małżeńskiego wiele daleko idących zmian. Gdy chodzi o Kościół Łaciński, wymienione motu proprio modyfikuje i uzupełnia dotychczasowe regulacje zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.²

KS. PROF. DR HAB. WOJCIECH GÓRALSKI – kierownik Zakładu Kościelnego Prawa Rodzinnego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa; e-mail: w_goralski@wp.pl

¹ PAPIEŻ FRANCISZEK, *List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. List apostolski motu proprio „Mitis et misericors Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łacińsko-polski)*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2015.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład

(kan. 1671-1691) oraz w Instrukcji Papieskiej Rady Tekstów Prawnych *Dignitas connubii* z 25 stycznia 2005 r.³

Szczególnie znaczącą innowacją jest wprowadzenie przez motu proprio *Mitis Iudex* nowej formy procesu małżeńskiego: „procesu skróconego przed biskupem” (*processus matrimonialis brevior coram Episcopo*). Jest to *sui iuris* proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa, różny od dotąd obowiązujących (zwyczajnego i opartego na dokumentach), który może mieć zastosowanie w przypadkach, w których prośba została zgłoszona przez obojga małżonków (lub przez jednego z nich za zgodą drugiego), a przytaczane okoliczności dotyczące faktów i osób, są poparte zeznaniami lub dokumentami, które nie wymagają przeprowadzenia dokładniejszego badania albo dochodzenia, oraz w sposób oczywisty wskazują na nieważność małżeństwa (kan. 1683, 1°-2° KPK/83)⁴.

polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

³ PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS, Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii *Dignitas connubii* (25.01.2005), „Communicationes” 37 (2005), s. 11-92; tekst polski w: *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2007.

⁴ Poza samym motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* („Podstawowe założenia”, s. III i IV oraz kan. 1683-1687 zmodyfikowanego rozdziału kodeksowego „Sprawy o stwierdzenie nieważności małżeństwa”) – odnośne regulacje dotyczące *processus brevior* zawarte są w następujących dokumentach: 1) dołączone do motu proprio i zatwierdzone przez Papieża „Zasady proceduralne w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa” (s. 5 – „Proces małżeński skrócony przed biskupem”, art. 14-20), mające charakter ustawodawczy *sensu stricto*; 2) wydane w styczniu (nie wskazano dnia) 2016 r. przez Trybunał Apostolski Roty Rzymskiej, mające charakter instrukcji *Sussidio applicativo* (TRIBUNALE APOSTOLICO DELLA ROTA ROMANA, *Sussidio applicativo del Motu pr. «Mitis Iudex Dominus Iesus»*, Città del Vaticano 2016, nr 3, s. 32-42); 3) Odpowiedź Papieskiej Rady Tekstów Prawnych z 1 października 2015 r. w sprawie zgodności małżonków zwracających się o proces skrócony (PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS, *Responsum ad dubium circa can. 1683 CIC del 1 ottobre 2015. Prot. N. 15138/2015*, w: <http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/risposte->

Ta nadzwyczajna forma procesu *nullitatis matrimonii* z jednej strony oznacza znaczne uproszczenie procedury, z drugiej zaś wskazuje na centralną rolę biskupa diecezjalnego w posłudze sądowniczej, którą wykonuje jako najwyższy sędzia w Kościele partykularnym⁵.

Jak się okazuje, w niektórych diecezjach *processus brevior* znalazł już swoje zastosowanie, m.in. w diecezji włoskiej Orvieto-Todi, której biskup diecezjalny, Benedetto Tuzia, w dniu 16 maja 2016 r. wydał wyrok (stwierdzający nieważność małżeństwa) w procesie skróconym⁶.

1. Przebieg sprawy

W dniu 4 lipca 2010 r., w kościele parafialnym X., gminy Y., diecezji Orvieto-Todi, znający się od dzieciństwa: 24-letni Franciszek i 28-letnia Paula zawarli małżeństwo. Relację afektywną rozpoczęli już jako dorośli.

Franciszek był przeciwny jakimkolwiek małżeństwu, preferując zwykłą formę konwencji. Taką formę życia kategorycznie odrzucała Paula, trwając nieustępliwie w wyborze małżeństwa kościelnego. Decyzja ta nie została dobrze przyjęta przez mężczyznę, który ostatecznie, dla utrzymania relacji, mimo swoich przeciwnych przekonań, przystał na celebrowanie małżeństwa kanonicznego. Po zawarciu tego związku

particolari/procedure-per-la-dichiarazione-della-nullita-matrimoniale.html [dostęp: 14.10.2015]); 4) Odpowiedź Papieskiej Rady Tekstów Prawnych z 13 października 2015 r. w sprawie rozumienia zwrotu „najstarszy sufragan” w kan. 1687 § 3 KPK/83 (PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS, *Circa il „Suffraganeus antiquior” nel nuovo can. 1687 § 3 „Mitis Iudex”*. Prot. N. 15155/2015, w: <http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/risposte-particolari/procedure-per-la-dichiarazione-della-nullita-matrimoniale.html> [dostęp: 17.02.2015]); 5) *La „mens” del Pontifice sulla riforma dei processi matrimoniali*, „L’Osservatore Romano” Anno CLV n. 256 (47·094), domenica 8 novembre 2015, s. 8.

⁵ W. GÓRALSKI, *Proces małżeński skrócony przed biskupem*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2017, s. 8; M. DEL POZZO, *Il processo matrimoniale più breve davanti al Vescovo*, Edusc, Roma 2016, s. 65-67.

⁶ Urbevetana-Tudertina. Nullitatis matrimonii. Sententia definitiva in processu brevior (16.05.2016), „Quaderni dello Studio Rotale” 23 (2016), s. 155-163.

strony ustaliły miejsce ich zamieszkania w domu nabytym przez Franciszka.

Małżeństwo trwało zaledwie pięć miesięcy i okazało się „katastrofalne” już od podróży poślubnej. Można bowiem powiedzieć, że relacja małżeńska nawet nie została zainicjowana, w rzeczywistości bowiem wybór, niejednomysłny, dotyczący zawarcia małżeństwa przyniósł całkowite zerwanie jakichkolwiek więzów. Małżonkowie jedynie na początku dopełnili powinności małżeńskie, w których jednak skrupulatnie chronili się przed poczęciem (stosowali środki antykoncepcyjne lub *coitus interruptus*). W sposób nieodwracalny szybko doszli do całkowitego unicestwienia wzajemnej relacji.

W rezultacie tego, co nastąpiło, w dniu 29 lutego 2016 r. Paula i Franciszek zwrócili się do Międzydiecezjalnego Trybunału Kościelnego Umbryjskiego, zaskarżając swoje małżeństwo o nieważność z powodu „wady zgody małżeńskiej po stronie współpowoda wskutek wykluczenia z tejże zgody nierozzerwalności małżeństwa, z kan. 1101 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego”⁷.

Dekretem z 1 marca 2016 r. skarga powodowa, przedstawiona łącznie przez obydwie strony, została przyjęta, a po powiadomieniu obrońcy węzła małżeńskiego, strony oraz obrońca zostali wezwani do sądu.

Po zweryfikowaniu warunków określonych w kan. 1683 KPK/83 i spełnieniu innych przepisanych wymogów, dekretem z 18 marca 2016 r. została określona formuła wątpliwości⁸. Na wniosek patrona stałego w Trybunale Umbryjskim wikariusz sądowy przedstawił ją następująco: „Czy wiadomo o nieważności małżeństwa z powodu wady zgody małżeńskiej u mężczyzny współpowoda powstałej przez wykluczenie ze zgody małżeńskiej nierozzerwalności z kan. 1101 § 2 Kodeksu Prawa

⁷ Urbevetana-Tudertina. Nullitatis matrimonii, s. 156.

⁸ Jakkolwiek nie wspomniano o tym w wyroku, należy przyjąć, że dekret wydał wikariusz sądowy, stosownie do kan. 1676 § 1 KPK/83.

Kanonicznego”. Ponadto tenże wikariusz sądowy postanowił, iż sprawa będzie rozpoznana w procesie skróconym, instruktorem mianował ks. K., asesorem mianował ks. M., potwierdził obrońcę węzła małżeńskiego w osobie dr. S. Stwierdził jednocześnie, że – stosownie do kan. 1672 KPK/83 – sędzią w sprawie jest biskup Orvieto-Todi. Tego samego dnia (18 marca 2016 r.) zostały wezwane strony, świadkowie i obrońca węzła małżeńskiego do stawiennictwa w sądzie na 14 kwietnia 2016 r. w celu przesłuchania stron i świadków. Wikariusz sądowy polecił zarazem powiadomić o tym zainteresowanych⁹.

Na sesję, w dniu 14 kwietnia 2016 r. stawily się strony powodowe wraz z ich patronem, nie był natomiast obecny obrońca węzła małżeńskiego, prawidłowo wezwany. Stawili się również świadkowie. Podczas tej jedynej sesji zostały przesłuchane strony oraz świadkowie.

2. Motywy prawne

Na wstępie stwierdzono w orzeczeniu, iż symulacja zgody małżeńskiej, określona w kan. 1101 § 2 KPK/83, w teorii ogólnej dotyczącej czynności prawnej, określana również terminem „fikcja” (*fictio*), oznacza działanie tego, kto dla jakiegokolwiek racji, zewnątrznie i poważnie wypowiada słowa lub wykonuje znaki, które ze swej natury oznaczają wolę realizowania określonej czynności prawnej, i jednocześnie wewnętrznie brak jest u niego tej woli z powodu bądź pozytywnego chęcia zwykłego pozoru zewnętrznego czynności prawnej (symulacja całkowita) bądź też pozytywnego wykluczenia jakiegoś istotnego elementu i istotnego przymiotu tej czynności prawnej (symulacja częściowa)¹⁰.

⁹ Urbevetana-Tudertina. Nullitatis matrimonii, s. 156.

¹⁰ „Nella teoria generale del negozio giuridico, con termine «simulazione», detta anche «finzione» (*fictio*), si indica l'azione di colui, che, per qualsiasi ragione, esternamente e seriamente, pronuncia parole o segni che, di per sé, significano la volontà di realizzare un determinato negozio giuridico e, tuttavia, internamente manca questa volontà, sia volendo positivamente la mera apparenza esterna del negozio giuridico posto in essere (simulazione totale), sia escludendo

W doktrynie, czytamy następnie w wyroku, potwierdza się, iż „fikcja, czyli symulacja, inaczej symulacja konsensu małżeńskiego zachodzi wówczas, gdy kontrahent wprawdzie wypowiada w sposób właściwy słowa wyrażające konsens, lecz wewnątrznie go nie posiada”¹¹.

Odwołując się do art. 14 § 1 Zasad proceduralnych motu proprio *Mitis Iudex*, redaktor orzeczenia stwierdza, że ustawodawca wymienia w nim okoliczności dotyczące faktów i osób, które – poparte zeznaniami lub dokumentami – wskazują w sposób oczywisty na nieważność małżeństwa. Do okoliczności tych należy *brak wiary*, który może prowadzić do symulacji zgody małżeńskiej. Chodzi o brak wiary, który prowadzi do fałszywej znajomości małżeństwa lub do symulacji, nieopozbawionej konsekwencji w dojrzewaniu woli małżeńskiej. Mówiąc inaczej, wyjaśnia redaktor wyroku, mamy wówczas do czynienia z brakiem ważnej intencji poprzez wykluczenie małżeństwa lub jakiegoś jego istotnego elementu albo istotnego przymiotu małżeństwa, stosownie do kan. 1101 § 2 KPK/83. Dechrystianizacja współczesnego społeczeństwa, dodaje także redaktor, powoduje poważne braki w poznaniu małżeństwa, nawet determinujące wolę. Potwierdził to sam papież Franciszek w przemówieniu do Roty Rzymskiej z 23 stycznia 2015 r. zauważając, że kryzys małżeństwa, w swoim pochodzeniu, jest niczym innym, jak „kryzysem znajomości oświeconej wiara”¹².

Formacja ludzka i kulturalna osób, kontynuuje swój wywód redaktor wyroku, pozostaje pod wpływem określonej współczesnej mentalności.

positivamente un elemento ed [sic !] una proprietà essenziale di quel determinato negozio giuridico (simulazione parziale)”. Tamże, s. 157.

¹¹ „Fictio seu simulatio consensus matrimonialis tunc verificatur quando contrahens, quidem verba consensum exprimentia rite profert, sed interne illum non habet”. Jest to cytat pochodzący z dzieła: P. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio*, t. 2, Typis Polyglottis Vaticanis, Città del Vaticano 1932, s. 36; Po przytoczeniu tego określenia, w edycji wyroku pominięto ciąg dalszy wątku dotyczącego zjawiska symulacyjnego.

¹² Zob. FRANCESCO, *Allocuzione alla Rota Romana* (23.01.2015), AAS 107 (2015), s. 183.

W adhortacji apostołskiej *Evangelii gaudium* Franciszek powiedział: „Światowość duchowa, kryjąca się za pozorami religijności, a nawet miłości Kościoła, polega na szukaniu chwały ludzkiej i osobistych korzyści zamiast chwały Pana [...] Światowość ta może się umacniać na dwa dogłębnie powiązane ze sobą sposoby. Jednym z nich jest fascynacja gnostycyzmem, wiarą zamkniętą w subiektywizm, gdzie liczy się jedynie określone doświadczenie albo zbiór idei czy informacji, które – jak się sądzi – przynoszą otuchę i oświecenie, ale gdzie podmiot ostatecznie zostaje zamknięty w immanencji swojego własnego rozumu lub swoich uczuć”¹³.

Taka sytuacja, dodaje redaktor wyroku, ujawnia się jako niewystarczająca do utrzymania właściwego poznania kanonicznej instytucji małżeńskiej i jej konstytutywnych zadań¹⁴.

Za znaczący uznaje się w orzeczeniu również następujący fragment cytowanej adhortacji apostołskiej: „Postmodernistyczny i zglobalizowany indywidualizm sprzyja stylowi życia osłabiającego wzrost i stabilność więzi między osobami i deformującego więzi rodzinne. Rodzina przeżywa głęboki kryzys kulturowy, podobnie jak wszystkie wspólnoty i więzi społeczne [...] Istnieje tendencja, by widzieć małżeństwo jako czystą formę uczuciowej gratyfikacji, którą można ustanowić w jakikolwiek sposób oraz zmienić zależnie od wrażliwości każdego. Jednakże nieodzowny wkład małżeństwa w życie społeczne przekracza poziom uczuciowości i potrzeb danej pary. Jak nauczają francuscy biskupi, nie rodzi się ono «z miłosnego uczucia, z definicji ulotnego, lecz z głębi zobowiązania przyjętego przez małżonków, którzy godzą się, by wejść w pełną komunie życia»” (nr 66-67).

Poza brakiem wiary, który może prowadzić do symulacji zgody małżeńskiej, w orzeczeniu c. Tuzia wskazano następnie inną okoliczność

¹³ FRANCISCUS, *Adhortatio apostolica „Evangelii gaudium”* (24.11.2013), AAS 105 (2013), nr 93-94.

¹⁴ Urbevetana-Tudertina. Nullitatis matrimonii, s. 158.

wymienioną w 14 § 1 Zasad proceduralnych motu proprio *Mitis Iudex*, tj. „krótki czas pożycia małżeńskiego”. Okoliczność ta, zaznaczono w wyroku, może być wskaźnikiem szczególnie oczywistym nieważności małżeństwa wskutek woli symulacyjnej.

Bonum sacramenti, czytamy w orzeczeniu, oznacza nierozzerwalność węzła małżeńskiego, który – w myśl kan. 1056 KPK/83 – stanowi, wraz z jednością, istotny przymiot małżeństwa chrześcijańskiego¹⁵. Dlatego też nierozzerwalności przeciwstawia się rozwód, czyli rozwiązanie węzła małżeńskiego działaniem samych małżonków, bezpośrednio przeciwnych nierozzerwalności i jedności małżeństwa, co w konsekwencji czyni nieskutecznym konsens małżeński, a małżeństwo czyni nieważnym. Przytoczono w tym miejscu dłuższy fragment orzeczenia Roty Rzymskiej c. Fagiolo (bez podania daty, ze wskazaniem jedynie: SRR-Dec., t. 60, s. 716)¹⁶. Chodzi o następujący fragment: „[...] Wypada dzisiaj przywołać te zasady, ponieważ, niestety, nie brak, także wśród katolików, osób, które utrzymują, że nierozzerwalność małżeństwa, czyli trwałość węzła małżeńskiego nie stanowią istoty małżeństwa i uznają je nie jako normę ustanowioną przez Boga i «podpowiedzianą» przez dyspozycję prawa naturalnego, lecz jako coś niepewnego i jako element subiektywny, który zachowuje swoją moc i stwarza obowiązek jedynie tak długo, jak sam małżonek pragnie i jest zdolny żyć w swoim związku. Wobec tych fałszywych i niebezpiecznych opinii, według Soboru Watykańskiego II jest czymś koniecznym potwierdzenie z jasnością tradycyjnej nauki Kościoła, według której «głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej, ustanowiona przez Stwórcę i unormowana Jego prawami, zawiązuje się przez przymierze małżeńskie, to jest nieodwołalną osobistą zgodę» (*Gaudium et spes*, n. 48, 1). W ten sposób, przez akt ludzki, poprzez który małżonkowie wzajemnie się sobie przekazują i przyjmują,

¹⁵ Odwołano się tutaj do wyroków Roty Rzymskiej: c. Ragni (4.02.1992), RRDec. 84 (1992), s. 25 oraz c. Funghini (22.02.1989), RRDec. 81 (1989), s. 130.

¹⁶ Chodzi o Dec. c. Fagiolo (15.03.1968), SRRDec. 60 (1968), s. 716.

powstaje, również wobec społeczności, instytucja potwierdzona przez prawo Boże. Mając na uwadze dobro małżonków i potomstwa, jak również społeczności, te święte więzy nie zależą od decyzji ludzkiej, ponieważ sprawcą małżeństwa jest sam Bóg, który je wyposażył we własne dobra i cele¹⁷.

3. Motywy faktyczne

Na wstępie tej części orzeczenia czytamy, iż Biskup-Sędzia uznaje z pewnością moralny obowiązek przyjęcia skargi powoda [sic !], gdyż *ex actis et probatis* wynika nieważność małżeństwa, o które tutaj chodzi, w zgodności z tym, co usiłował wyjaśnić w dokładnej analizie instrukcji dowodowej. Z instrukcji tej wynika, iż istnieją elementy, których wymagają stale orzecznictwo oraz motu proprio *Mitis Iudex* do uzyskania pewności moralnej koniecznej do całkowitego wykluczenia jakiegokolwiek roztropnej wątpliwości błędu, *in iure* i *in facto*, gdy chodzi o dowód symulacji częściowej zgody małżeńskiej oraz wskazanie właściwej *causa simulandi*¹⁸.

¹⁷ „[...] conviene richiamare oggi questi principi, poiché, purtroppo, non macano, anche fra cattolici, persone le quali sostengono che l'indissolubilità del matrimonio o la perpetuità del vincolo non facciano parte dell'essenza del matrimonio e lo considerano, non come una norma stabilita da Dio e suggerita da una disposizione del diritto naturale, ma come qualcosa d'incerto e come un elemento soggettivo che conserva la sua forza e crea un obbligo solo finché lo stesso coniuge desidera ed è capace di vivere la sua unione. Di fronte a queste false e pericolose opinioni, è necessario, secondo il Concilio Vaticano II, riaffermare con chiarezza la dottrina tradizionale della Chiesa, secondo la quale «l'intima comunità di vita e di amore coniugale, istituita dal Creatore e strutturata con leggi proprie, è stabilita dal patto coniugale, cioè dall'irrevocabile consenso personale» (*Gaudium et spes*, n. 48, 1). Così, dall'atto umano mediante il quale gli sposi si danno e si accettano reciprocamente, nasce, anche davanti alla società, una istituzione confermata dalla legge divina. Questi vincoli sacri, considerati il bene degli sposi e della prole come della società, non dipendono dalla decisione umana, poiché l'autore del matrimonio è Dio stesso, che lo ha dotato di beni e di fini propri. Coram Fagiolo, SRRD, vol. 60, p. 716”.

¹⁸ Urbeveta-Tudertina. Nullitatis matrimonii, s. 159.

Następnie redaktor orzeczenia zapowiada, iż należy przedstawić fakty na trzech płaszczyznach: istnienie „koniecznych założeń z art. 14 § 1 Zasad proceduralnych” (brak wiary powodującej symulację zgody małżeńskiej; krótkie trwanie małżeństwa) oraz brak istotnego przymiotu nierozzerwalności – wykluczenie *bonum sacramenti*¹⁹. Zwyszczególnienia tych płaszczyzn oraz z tego, co znalazło się w dalszej części wyniku, iż *de facto* konieczne założenia z art. 14 Zasad proceduralnych obejmują dwie odrębne „płaszczyzny” (brak wiary oraz krótkie trwanie małżeństwa), trzecią zaś „płaszczyzną” jest wykluczenie nierozzerwalności małżeństwa. Wszystkie te „płaszczyzny” zostały jednak omówione dopiero w dalszej części wyroku. Natomiast po przytoczonej zapowiedzi ich przedstawienia znalazły się wywody dotyczące dowodów na rzecz symulacji współpowoda.

Tak więc redaktor orzeczenia stwierdza, iż ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika poza wszelką wątpliwością, iż u Franciszka istniała wola przeciwna istotnym aspektom instytucji małżeńskiej, z konsekwencją, iż sam pakt małżeński okazał się nieważny, jako nieoparty na autentycznej zgodzie małżeńskiej: nie jest ona bowiem skierowana ku strukturze małżeństwa, jak to jest określone przez porządek kanoniczny, lecz ku czemuś istotnie od niego różnemu²⁰.

W kwestii „aktu pozytywnego woli symulacyjnej” w czasie zawierania małżeństwa za znaczące uznano w wyroku zeznanie współpowódki, która wypowiedziała się na temat relacji przedmałżeńskiej z Franciszkiem. Opisała więc stałe jego przekonania o ustanowieniu relacji tylko i wyłącznie co do wzajemnej miłości, z uniknięciem wszelkiego rodzaju węzła, który wydawał mu się deprimujący. Powiedziała również, że zdała sobie sprawę z tego, że współpowód nigdy nie otworzył się na

¹⁹ „Dovremmo articolare l'esposizione dei fatti su tre piani: – Presenza dei presupposti necessari ex art. 14 regole procedurali. – Una mancanza di fede generatrice della simulazione del consenso; Brevità della durata del matrimonio. – Mancanza della proprietà essenziale dell'indissolubilità – Esclusione del *bonum sacramenti*?”. Tamże.

²⁰ Tamże, s. 159-160.

malżeństwo, jako węzeł definitywny. Taką mentalność potwierdził w swoim zeznaniu on sam wyznając, iż zaproponował Pauli zwykłą konwiwencję, lecz ona to odrzuciła, ponieważ jej pragnienie było określone. Pragnieniem mężczyzny było jedynie to, by dzielić życie z Paulą w miłości i szacunku, lecz bez formalnego związania się z nią na zawsze. Oświadczył także, iż zwierzył się Pauli ze swojego punktu widzenia²¹.

Następnie redaktor orzeczenia przywołuje zeznania świadków. Tak więc Giovanna oświadczyła, iż około roku przed zawarciem przez strony malżeństwa została zorganizowana w jej domu kolacja, podczas której zorientowała się, że malżeństwo nie miało dla Franciszka żadnej wartości i żadnego znaczenia. Zeznała też, iż gdy Franciszek przystał na propozycję Pauli (zawarcia malżeństwa kościelnego), nie zmienił swojej idei w przedmiocie malżeństwa, co świadek mogła wydedukować z faktu, iż nie włączył się i nie był zainteresowany organizowaniem ceremonii ślubnej. W wyborze czytań mszalnych i nawet podczas przyjęcia weselnego widziała go roztargnionego, jakby nieobecnego i uczestniczącego w „występowaniu” innych, gdzie był po prostu widzem, a nie prawdziwym uczestnikiem wydarzenia²².

Gdy chodzi z kolei o przyczynę zawarcia malżeństwa (*causa contrahendi*), to w orzeczeniu stwierdza się, iż podstawowy motyw skłaniający Franciszka do celebracji tego związku zdawał się sprowadzać do przekonania go przez Paulę. Decyzja o pójściu do ślubu została powzięta przez nią, to ona wywierała na nim presję, lecz przekonała go do malżeństwa jedynie pozornie. Potwierdziła to ona sama, gdy w zeznaniu stwierdziła: „To ja zaproponowałam malżeństwo, w które zawsze wie-

²¹ Tamże, s. 160.

²² Tamże.

rzyłam, choć wiedziałam, że Franciszek nie jest przychylny małżeństwu, lecz zwykłej konwencji”²³.

Podobnie zeznał Franciszek stwierdzając: „Paula zaproponowała małżeństwo, w które zawsze wierzyła, i widząc, że ta sprawa dla niej była ważna, przystałem na jej propozycję, jednak bez osobistego przekonania”²⁴.

Również świadek Giovanna, nadmienia się w wyroku, potwierdziła tę relację stron oznajmiając, iż Paula zaproponowała małżeństwo, w które mocno wierzyła i nie widziała innej formy życia z osobą kochaną, jak tylko formę małżeńską²⁵.

Dopiero po tych stwierdzeniach redaktor wyroku nawiązuje do zapowiedzianych wcześniej trzech płaszczyzn, na których przedstawia fakty.

Gdy chodzi więc najpierw o wskazany przykładowo w art. 14 § 1 Zasad proceduralnych przykład okoliczności w postaci braku wiary, który może doprowadzić do symulacji zgody małżeńskiej, to w orzeczeniu podkreślono, iż Franciszek nie wierzył wcale w sakrament małżeństwa i w najmniejszym stopniu nie miał intencji zawarcia go, gdyż opowiadał się jedynie za zwykłym współżyciem. To Paula była zdeterminowana w narzuceniu swojej decyzji, jak wynika z jej zeznania, w którym wyznała, iż Franciszek otrzymał tradycyjne wychowanie chrześcijańskie i był wierzący, choć mało praktykujący. Potwierdził to on sam stwierdzając: „Otrzymałem wychowanie chrześcijańskie, lecz

²³ „Fu io a proporre il matrimonio nel quale ho sempre creduto, pur sapendo che Francesco non era favorevole al matrimonio ma ad una semplice convivenza”. Tamże.

²⁴ „Fu Paola a proporre il matrimonio, nel quale ha sempre creduto, e visto che la cosa per lei era importante ho aderito alla sua proposta senza però un convincimento personale”. Tamże, s. 161.

²⁵ Tamże.

wraz z upływem czasu porzuciłem praktykę religijną, a kiedy byłem narzeczonym Pauli, nie byłem już więcej praktykującym”²⁶.

Również świadek Giovanna, dodaje redaktor wyroku, powiedziała w zeznaniu, iż gdy Franciszek był narzeczonym Pauli, nie był praktykujący i towarzyszył narzeczonej w kościele, jedynie na skutek jej nalegania, w wielkiej uroczystości²⁷.

Co się tyczy z kolei drugiej okoliczności (ze wskazanych w art. 14 § 1 Zasad proceduralnych), tj. krótkiego trwania małżeństwa, to w orzeczeniu lapidarnie stwierdzono, iż małżeństwo stron trwało zaledwie pięć miesięcy, choć w rzeczywistości już podczas podróży poślubnej para młodych zdała sobie sprawę z tego, że ich relacja bynajmniej nie została zainicjowana²⁸.

Wreszcie w odniesieniu do trzeciej płaszczyzny przedstawiania faktów, tj. do wykluczenia przez mężczyznę nierozzerwalności małżeństwa redaktor wyroku stwierdza, iż Franciszek w momencie wyrażania zgody małżeńskiej symulował istotny przymiot małżeństwa w sensie ścisłym, który to przymiot stanowi szczyt stabilności i trwałości węzła małżeńskiego, konkretyzował bowiem pozytywną intencję zawarcia małżeństwa jako instytucji podlegającej rozwiązaniu, czyli rozwiązalnej. W takim też znaczeniu stwierdza, iż „gdy chodzi o nierozzerwalność, czyli o węzeł definitywny, to nie był przekonany, że jest to czymś koniecznym, utrzymywał bowiem, iż dwie osoby mogą być razem, dopóki się kochają, i że nie było konieczne formalizowanie tego, a tym bardziej nie był konieczny węzeł definitywny do podjęcia i pocucia, że jest się zobowiązany do bycia razem «na siłę». Dla tego właśnie motywu opowiadał się za zwykłą konwiwencją, która była dla niego wystarczająca. Gdy chodzi o węzeł małżeński, zarówno cywilny, jak i religijny, to dla

²⁶ „Ho ricevuto l'educazione cristiana ma con il passare del tempo ho abbandonato la pratica religiosa quando ero fidanzato non ero più praticante”. Tamże.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

niego już sama idea obowiązku formalnego zaakceptowania jakiejś formy trwałości legalnej była odrzucona jako błędna. Jego pragnieniem było jedynie móc prowadzić wspólne życie z Paulą w miłości i w szacunku, lecz bez poczucia bycia związanym formalnie do trwania z nią na zawsze. Ten swój punkt widzenia wyjawiał Pauli²⁹.

Także Paula, czytamy w orzeczeniu, potwierdziła, iż znalazła owo zwierzenie Franciszka, lecz ufala, że jego zgoda na propozycję małżeństwa zmieni jego ideę³⁰.

Gdy chodzi o świadków, w wyroku ograniczono się do stwierdzenia, iż potwierdzili oni wykluczenie przez mężczyznę *bonum sacramenti*.

Następnie odwołano się w orzeczeniu do „całokształtu” okoliczności potwierdzających symulację, po czym nadmieniono, iż jej przyczyną była wizja i wola przeciwna zawarciu małżeństwa według wizji chrześcijańskiej ze strony Franciszka. Dodano, iż „zgromadzone dowody jednoznacznie dają dowód pełny”³¹. Konsekwentnie nadmieniono, że nie istnieje żaden powód, by wątpić w wiarygodność Franciszka i trwanie jego woli symulacyjnej w odniesieniu do małżeństwa zawartego z Paulą³².

W końcowym fragmencie wyroku znalazło się stwierdzenie, iż biorąc pod uwagę motywy zarówno *in iure*, jak i *in facto*, Biskup-Sędzia, mając pewność co do rozpadnięcia się małżeństwa w sposób nieodwracalny,

²⁹ „Per quanto riguardava l’indissolubilità, ovvero un vincolo definitivo, non ero convinto che questo fosse necessario ritenendo che due persone possano stare insieme finchè si vogliono bene [...] non era necessario una formalizzazione né tanto meno un vincolo definitivo da assumere e sentirsi costretto a stare insieme per forza; per questo motivo ero favorevole alla semplice convivenza che per me era sufficiente. Per quanto riguarda il vincolo matrimoniale, sia quello civile che quello religioso, per me già la stessa idea di dover formalmente accettare una forma di stabilità legale veniva rigettata come sbagliata [...] Il mio desiderio era soltanto poter condividere la vita con Paola nell’amore e nel rispetto, ma senza sentirmi costretto formalmente a stare con lei per sempre. Ho confidato a Paola il mio punto di vista”. Tamże, s. 162.

³⁰ Tamże.

³¹ „Univocamente le prove accertate ne danno piena prova”. Tamże.

³² Tamże.

tak, iż nie ma możliwości wznowienia wspólnoty życia małżeńskiego (kan. 1675 KPK/83)³³ i jednocześnie mając pewność moralną – po wzięciu pod uwagę *animadversiones* obrońcy węzła małżeńskiego, który nie wysunął argumentów, które mogłyby przemawiać przeciwko nieważności małżeństwa, i zdał się na ocenę Biskupa-Sędziego – uznaje za obowiązek przyjęcie skargi Pauli i Franciszka o proces skrócony dotyczący nieważności ich małżeństwa oraz odpowiada pozytywnie na pytanie zawarte w formule wątpliwości, czyli stwierdza, iż w rozpoznanym przypadku małżeństwo zostało zawarte nieważnie z powodu wady zgody małżeńskiej współpowoda na skutek wykluczenia nierozzerwalności małżeństwa (kan. 1101 § 2 KPK/83)³⁴.

Część dyspozycyjna jest częściowym powtórzeniem poprzedniego fragmentu. Dodano jednocześnie polecenie dokonania notyfikacji wyroku zainteresowanym oraz jego wykonania, stosownie do wymogów prawa, oraz stwierdzono, iż zainteresowanym przysługuje apelacja od wyroku (powołano kan. 1628 i 1687 § 3 KPK/83)³⁵.

4. Uwagi końcowe

Zaprezentowany wyrok c. Tuzia, jaki zapadł w procesie skróconym z tytułu wykluczenia przez współpowoda nierozzerwalności małżeństwa, dotyczy interesującego przypadku, do którego zaaplikowano normy prawne KPK/83 zmodyfikowane przez motu proprio Franciszka *Mitis Iudex Dominus Iesus* i uzupełniające je artykuły *Ratio procedendi in causis ad matrimonii nullitatem declarandam* (Zasady proceduralne).

Wikariusz sądowy, po wstępnym zapoznaniu się ze złożoną przez strony dokumentacją, stosownie do art. 15 Zasad proceduralnych, zdecydował o prowadzeniu *processus brevior*, o co zresztą prosiły one same. Poza zgłoszeniem wniosku przez tych małżonków, jako podstawę

³³ Powołano się tutaj jednocześnie na art. 10 Zasad proceduralnych. Tamże.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże, s. 163.

do prowadzenia procesu *nullitatis matrimonii* w takim właśnie trybie przyjęto istnienie okoliczności dotyczących faktów i osób, poparte zeznaniami lub dokumentami, które nie wymagają przeprowadzenia dokładniejszego badania albo dochodzenia, oraz w sposób oczywisty wskazują na nieważność małżeństwa, stosownie do kan. 1683, 1°-2° KPK/83. Gdy chodzi zaś o okoliczności dotyczące faktów i osób, to wskazano na brak wiary u współpowoda oraz krótki czas pożycia małżeńskiego, które to okoliczności wymienione są (przykładowo) w art. 14 § 1 Zasad proceduralnych.

Jak się wydaje, wykluczenie przez mężczyznę nierozzerwalności małżeństwa nie nastąpiło w sposób wyraźny (*explicite*): poprzez wykluczenie przez niego pozytywnym aktem woli istotnego przymiotu małżeństwa, którym jest nierozzerwalność, lecz w sposób pośredni (*implicite*), na co w orzeczeniu nie zwrócono uwagi. Czymś znamionym jest, iż nie padło tam zdanie o wykluczeniu przez Franciszka – pozytywnym aktem woli – *bonum sacramenti*. Przewijają się natomiast sformułowania na temat jego idei (i woli) w odniesieniu do więzi mężczyzny z kobietą, urzeczywistnianej we wspólnym życiu, inaczej konwencji (*convivenza*), bez formalnego wiązania się na zawsze, które to sformułowania jednoznacznie wskazują na wykluczenie *bonum sacramenti*, dokonane jednak *implicite*.

Sformułowania te są następujące (pochodzą z wyżej przytoczonych): 1) „Franciszek był przeciwny jakiegokolwiek małżeństwu, preferując zwykłą formę konwencji”; 2) „Sam pakt małżeński okazał się nieważny, jako nieoparty na autentycznej zgodzie małżeńskiej: nie jest ona bowiem skierowana ku strukturze małżeństwa, jak to jest określone przez porządek kanoniczny, lecz ku czemuś istotnie od niego różnemu”; 3) „Nierozzerwalności przeciwstawia się rozwód, czyli rozwiązanie węzła małżeńskiego działaniem samych małżonków, bezpośrednio przeciwnych nierozzerwalności i jedności małżeństwa, co w konsekwencji czyni nieskutecznym konsens małżeński”; 4) „Jego [Franciszka]

przekonania o ustanowieniu relacji [odnosiły się] tylko i wyłącznie co do wzajemnej miłości, z uniknięciem wszelkiego rodzaju węzła, który wydawał mu się deprymujący”; 5) „Pragnieniem mężczyzny było jedynie to, by dzielić życie z Paulą w miłości i szacunku, lecz bez formalnego związania się z nią na zawsze”; 6) „Franciszek nie jest przychylny małżeństwu, lecz zwykłej konwencji”; 7) „Franciszek nie wierzył wcale w sakrament małżeństwa i w najmniejszym stopniu nie miał intencji zawarcia go, gdyż opowiadał się jedynie za zwykłym współżyciem”; 8) „Franciszek w momencie wyrażania zgody małżeńskiej symulował istotny przymiot małżeństwa w sensie ścisłym [...], konkretyzował bowiem pozytywną intencję zawarcia małżeństwa jako instytucji podlegającej rozwiązaniu, czyli rozwiązalnej”; 9) „Gdy chodzi o nierozzerwalność, czyli o węzeł definitywny, to [Franciszek] nie był przekonany, że jest to czymś koniecznym, utrzymywał bowiem, iż dwie osoby mogą być razem, dopóki się kochają, i że nie było konieczne formalizowanie tego, a tym bardziej nie był konieczny węzeł definitywny do podjęcia go i poczucia, że jest się zobowiązanym do bycia razem”; 10) „Gdy chodzi o węzeł małżeński, zarówno cywilny, jak i religijny, to dla niego [Franciszka] już sama idea obowiązku formalnego zaakceptowania jakiejś formy trwałości legalnej była odrzucona jako błędna. Jego pragnieniem było jedynie móc prowadzić wspólne życie z Paulą w miłości i w szacunku, lecz bez poczucia bycia związanym formalnie do trwania z nią na zawsze”.

Wypada przypomnieć, że *simulatio implicita* to ciąg zdarzeń, w których, również dla motywów ściśle wiążących się z wolą symulacyjną, można dostrzec wyraźny brak woli małżeńskiej; stosownie do różnych przypadków; z woli tej pochodzi wola wykluczająca³⁶. Podobnie, jak to

³⁶ A. D'AURIA, *Il consenso matrimoniale. Dottrina e giurisprudenza canonica*, Aracne, Roma 2007, s. 421. Symulacja dokonana *implicito* ma miejsce m.in. wówczas, gdy ktoś pozytywnie kieruje się ideologią życia negującego małżeństwo lub neguje istotne przymioty małżeństwa, m.in. nierozzerwalność, zob. S. BENIGNI, *La simulazione implicita: aspetti sostanziali e processuali*, Pontificia Università

ma miejsce w przypadku symulacji wyraźnej (*simulatio explicita*), także w sytuacji symulacji powziętej *implicite* zakłada się istnienie aktu woli wykluczającej przez podmiot, w sposób dobrowolny i pośredni, złożony wymiar małżeństwa, traktowany w swojej całości albo w swojej szczególnej konkretyzacji w aspektach bardziej specyficznych wynikających z celów oraz istotnych przymiotów małżeństwa. Dlatego też w symulacji dokonanej *implicite* przedmiotem aktu powziętego wyrażenie, tj. bezpośrednio postrzeganego, nie jest wykluczenie małżeństwa lub jakiegoś jego istotnego elementu albo jakiegoś istotnego przymiotu, lecz coś, w czym zawiera się wykluczenie małżeństwa lub jakiegoś jego istotnego elementu albo jakiegoś istotnego przymiotu od tego przedmiotu³⁷. Motywem jest to, iż taki akt (powzięty *implicite*) jest zawsze aktem pozytywnym woli, również gdy jego przedmiot nie jawi się *bezpośrednio* jako przeciwny małżeństwu lub jego istocie³⁸.

Do zjawiska symulacji zgody małżeńskiej w odniesieniu do wykluczenia nierozzerwalności i samego sposobu dokonania tejże *exclusio boni sacramenti* przywiązano w wyroku zbyt małą wagę. Owszem, wspomniano

Lateranense, Roma 1999, s. 94; A. STANKIEWICZ, *De iurisprudencia rotali recentiore circa simulationem totalem et partialem*, „Monitor Ecclesiasticus” 122 (1997), s. 203-206.

³⁷ D'AURIA, *Il consenso matrimoniale*, s. 422; A. STANKIEWICZ, *Concretizzazione del fatto simulatorio nel „positivus voluntatis actus”*, „Periodica” 87 (1998), s. 285; „Actus positivus potest esse sive explicitus sive implicitus; est explicitus si tamquam obiectum directum et immediatum intendit exclusionem essentiae vel proprietatis essentialis matrimonii; est implicitus, si tamquam obiectum directum et immediatum aliquid habet, in quo exclusio matrimonii vel eius proprietatis continetur”. Dec. c. Staffa (21.05.1948), SRRDec. 40 (1948), s. 186.

³⁸ Zob. Dec. c. Filipiak (23.03.1956), SRRDec. 48 (1956), s. 256; „Attamen admittendum est simulationem perfici posse non tantum explicitate, sed etiam implicitate; implicita exclusio, ex. gr., scateri posset ex fine subiectivo in quem nubentis intentio dirigitur. Si enim praevalens nubentis voluntas vergit in finem quendam bono coniugum [to samo można odnieść do *bonum sacramenti* – W.G.] irreductibiliter contrarium, implicitate huiusmodi matrimonii essenziale elementum [również *essentialem proprietatem* – W.G.] excluditur”. Dec. c. Ferreira Pena (26.03.2010), RRDDec. 102 (2010), s. 146.

o tym, że „nierozzerwalności przeciwstawia się rozwód czyli rozwiązanie węzła małżeńskiego”, co zdaje się wskazywać na wykluczenie nierozzerwalności *implicite*, jednak nie podjęto w ogóle tego ważnego wątku. Tymczasem z narracji wyroku wyraźnie wynika, iż mężczyzna nie wykluczył nierozzerwalności małżeństwa pozytywnym aktem woli powziętym *explicite*, lecz *implicite*, jak to wyżej ukazano (w oparciu o przytoczone fragmenty tego wyroku).

Nie kwestionując samego rozstrzygnięcia sprawy, należy powiedzieć, iż redakcja wyroku zdaje się pozostawiać wiele do życzenia. Lektura tego orzeczenia pozostawia wyraźny niedosyt, wzbudzając „podejrzenie”, iż jego redaktor przyjął założenie, że skoro chodzi o proces skrócony, a więc w sprawie, w której okoliczności dotyczące faktów i osób w sposób oczywisty wskazują na nieważność małżeństwa, to wyrok nie musi być zbyt „szczegółowy”. Tymczasem, jak się wydaje, ten szczególny tryb prowadzenia sprawy bynajmniej nie oznacza, że w redakcji z padającego w niej wyroku można zrezygnować z wyczerpującego przedstawienia motywów tak *prawnych*, jak i *faktycznych*.

W części *in iure* orzeczenia zwrócono uwagę na okoliczności usprawiedliwiające decyzję wikariusza sądowego o prowadzeniu *processus brevior* (brak wiary, który może prowadzić do symulacji konsensu małżeńskiego, oraz krótki czas trwania małżeństwa); obu okolicznościom poświęcono dość dużo miejsca³⁹.

³⁹ Gdy chodzi o brak wiary, to z całokształtu przytoczonych w orzeczeniu fragmentów zeznań współpowodów nie wynika jednoznacznie, iż mężczyzna nie posiadał wiary, co bynajmniej nie przekreśla wykluczenia przezeń nierozzerwalności małżeństwa (niezależnie od wszystkiego, mając wizję związku mężczyzny i kobiety, jako nietrwałego i rozwiązalnego, oraz wolę zawarcia takiego właśnie związku, dokonał *implicite* symulacji zgody małżeńskiej). Zdają się na to wskazywać powołane wyżej stwierdzenia obojga małżonków, m.in. Pauli: „Franciszek otrzymał tradycyjne wychowanie chrześcijańskie i był wierzący, choć mało praktykujący” czy Franciszka: „Otrzymałem wychowanie chrześcijańskie, lecz wraz z upływem czasu porzuciłem praktykę religijną, a kiedy byłem narzeczonym Pauli, nie byłem już więcej prakty-

Z kolei w części *in facto*, w której przytoczono fragmenty zeznań stron, nie podano ilu świadków wystąpiło w sprawie (*de facto* przytoczono kilkakrotnie fragmenty zeznania jedynie jednego świadka); w części *Svolgimento del processo* wzmiankuje się ogólnie o „świadkach” (s. 157), podobnie jak w części *in facto* (s. 162). Wspomniano już o niefortunnej zapowiedzi ukazania „trzech płaszczyzn” faktów, do których nawiązano dopiero w dalszym fragmencie.

Ponadto wątpliwość budzi wzmiankowane w wyroku stanowisko obrońcy węzła małżeńskiego, który „zdał się na ocenę Biskupa Sędziego”⁴⁰ (czy jest to właściwe?, czy nie należało poprzestać na stwierdzeniu obrońcy, że w rozpoznawanej sprawie nie ma nic do powiedzenia? Wreszcie zbyt lakonicznie wypowiedziano się w wyroku o wiarygodności współpowoda⁴¹.

Bibliografia

Źródła prawa

Dec. c. Fagiolo (15.03.1968), SRRDec. 60 (1968), s. 713-720.

Dec. c. Ferreira Pena (26.03.2010), RRDec. 102 (2010), s. 142-148.

Dec. c. Filipiak (23.03.1956), SRRDec. 48 (1956), s. 254-261.

Dec. c. Funghini (22.02.1989), RRDec. 81 (1989), s. 128-130.

Dec. c. Ragni (4.02.1992), RRDec. 84 (1992), s. 23-31.

Dec. c. Staffa (21.05.1948), SRRDec. 40 (1948), s. 184-182.

FRANCESCO, Allocuzione alla Rota Romana (23.01.2015), AAS 107 (2015), s. 182-183.

FRANCISCUS, Adhortatio apostolica „Evangelii gaudium” (24.11.2013), AAS 105 (2013), s. 1019-1137.

La „mens” del Pontifice sulla riforma dei processi matrimoniali, *L'Osservatore Romano* Anno CLV n. 256 (47•094), domenica 8 novembre 2015, s. 8.

kującym”. Niewykluczone więc, że Franciszek był osobą wierzącą, lecz niepraktykującą. Zob. Urbevetana-Tudertina. Nullitatis matrimonii, s. 161.

⁴⁰ „[...] si rimette alla valutazione del Vescovo-Giudice”. Tamże, s. 162.

⁴¹ „[...] non sussiste ranione alcuna per dubitare della credibilità del coattore Francesco”. Tamże.

PAPIEŻ FRANCISZEK, List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. List apostolski motu proprio „Mitis et misericors Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łacińsko-polski), Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2015.

PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS, Circa il „Suffraganeus antiquior” nel nuovo can. 1687 § 3 „Mitis Iudex”. Prot. N. 15155/2015, w: <http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/risposte-particolari/procedure-per-la-dichiarazione-della-nullita-matrimoniale.html> [dostęp: 17.02.2015].

PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS, Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii (25.01.2005), *Communicationes* 37 (2005), s. 11-92; tekst polski w: Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”, red. T. Rozkrut, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2007.

PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS, Responsum ad dubium circa can. 1683 CIC del 1 ottobre 2015. Prot. N. 15138/2015, w: <http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/risposte-particolari/procedure-per-la-dichiarazione-della-nullita-matrimoniale.html> [dostęp: 14.10.2015].

TRIBUNALE APOSTOLICO DELLA ROTA ROMANA, Sussidio applicativo del Motu pr. «Mitis Iudex Dominus Iesus», Città del Vaticano 2016.

Urbevetana-Tudertina. Nullitatis matrimonii. Sententia definitiva in proceso brevior (16.05.2016), *Quaderni dello Studio Rotale* 23 (2016), s. 155-163.

Literatura

BENIGNI STEFANO, La simulazione implicita: aspetti sostanziali e processuali, Pontificia Università Lateranense, Roma 1999.

DEL POZZO MASSIMO, Il processo matrimoniale più breve davanti al Vescovo, Edusc, Roma 2016.

D'AURIA ANDREA, Il consenso matrimoniale. Dottrina e giurisprudenza canonica, Aracne, Roma 2007.

GASPARRI PETRUS, Tractatus canonicus de matrimonio, t. 2, Typis Polyglottis Vaticanis, Città del Vaticano 1932.

GÓRALSKI WOJCIECH, Proces małżeński skrócony przed biskupem, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2017.

STANKIEWICZ ANTONI, Concretizzazione del fatto simulatorio nel „positivus voluntatis actus”, *Periodica* 87 (1998), s. 257-286.

STANKIEWICZ ANTONI, De iurisprudencia rotali recentiore circa simulationem totalem et partialem, *Monitor Ecclesiasticus* 122 (1997), s. 189-234.

Wykluczenie *bonum sacramenti*
(kan. 1101 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku)
w wyroku c. Benedetto Tuzia (Biskup Orvieto-Todi)
z 16 maja 2016 roku w procesie skróconym

Streszczenie

W dniu 16 maja 2016 r. biskup diecezji włoskiej Orvieto-Todi, Benedetto Tuzia, wydał wyrok (stwierdzający nieważność małżeństwa) w procesie skróconym, prowadzonym stosownie do motu proprio *Mitis Iudex* papieża Franciszka.

Małżeństwo 24-letniego Franciszka i 28-letniej Pauli, zawarte 4 lipca 2010 r. (poprzedzone wieloletnią znajomością), trwało zaledwie pięć miesięcy. Franciszek był przeciwny jakimkolwiek małżeństwu, preferując zwykłą formę życia wspólnego. Kategoriecznie odrzucała to jednak Paula, trwając nieustępliwie przy wyborze małżeństwa kościelnego. Decyzja ta nie została dobrze przyjęta przez Franciszka, który ostatecznie, dla utrzymania z nią relacji, mimo swoich przeciwnych przekonań, przystał na zawarcie małżeństwa kościelnego.

Małżeństwo, w którym od początku układało się źle, trwało zaledwie pięć miesięcy. W dniu 29 lutego 2016 r. Paula i Franciszek zwrócili się do Trybunału Kościelnego Umbrii, prosząc o stwierdzenie nieważności swojego małżeństwa z powodu wykluczenia przez Franciszka nierozzerwalności małżeństwa (kan. 1101 § 2 KPK/83). Po decyzji wikariusza sądowego o prowadzeniu *processus brevior* (podstawą były tutaj dwie okoliczności: brak wiary u Franciszka prowadzący do symulacji zgody małżeńskiej oraz krótki czas trwania małżeństwa) i przeprowadzeniu sesji dowodowej, akta sprawy przekazano wyżej wymienionemu biskupowi, który – uzyskując pewność moralną o nieważności małżeństwa – wydał wyrok *pro nullitate* z tytułu wykluczenia przez Franciszka nierozzerwalności małżeństwa.

Prezentując i komentując ten wyrok, autor (nie kwestionując samego rozstrzygnięcia) wysuwa szereg uwag krytycznych co do samej jego redakcji.

Słowa kluczowe: małżeństwo, symulacja, wyrok, proces skrócony

Exclusion of *bonum sacramenti*
(canon 1101 § 2 of the Code of Canon Law of 1983)
in the Judgment Concerning Benedetto Tuzia (Bishop Orvieto-Todi)
of 16 May 2016 in Shortened Proceedings

Summary

On May 16, 2016, the bishop of an Italian Orvieto-Todi diocese, Benedetto Tuzia, passed a judgment (declaring a marriage null and void) in shortened proceedings, carried out according to *motu proprio Mitis Iudex* of Pope Francis.

The marriage between 24-year-old Franciszek and 28-year-old Paula, concluded on July 4, 2010 (preceded by a long-term relationship), lasted mere five months. Franciszek was against getting married as he preferred an informal way of living together. Paula was categorically against such an idea and stood by church marriage. This decision was not accepted well by Franciszek, who finally, to maintain his relationship with Paula, agreed to conclude church marriage despite his conviction.

The marriage, which faced problems from the beginning, lasted only five months. On February 29, 2016, Paula and Franciszek requested the Ecclesiastical court in Umbria to declare their marriage null and void because of Franciszek's exclusion of indissolubility of marriage (can. 1101 § 2 of CIC/83).

After the decision of Judicial vicar to start *processus brevior* proceedings (the basis for which were two circumstances: absence of faith in Franciszek which led to his simulation of marriage consent and short duration of marriage) and evidence hearing, the case files were handed over to the above mentioned bishop, who – after obtaining moral certainty about the nullity of marriage – passed *pro nullitate* judgement because of Franciszek's exclusion of indissolubility of marriage.

By presenting and commenting this judgment, the author (without questioning it itself) puts forward a number of critical remarks concerning its editing.

Key words: marriage, simulation, judgment, shortened proceedings

Information about Author: REV. **WOJCIECH GÓRALSKI**, Professor – Head of Department of Ecclesiastical Family Law, Faculty of Canon Law at University of Stefan Cardinal Wyszyński in Warsaw, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warsaw, Poland; e-mail: w_goralski@wp.pl